

TEŊLIYA TUNA POOL AA SABA TIYA KORIŊTI TIMMA

¹ Miyaŋ Pool, abee á nūnabiye Timoti re sabu teŋ no a kɪ tiya ma. Wɔsɪ kyɛrɪ tiyaŋ nɛ ɔ lu ŋ, dɪ ŋ yaa Yesu Krisita kpambiya. Á sabu teŋ no a kɪ tiya ma Krisitabiisi hu aa we Koriŋti tiyaŋ nɛ, abee Wɔsɪ nala hu buloŋ aa we Akaaya paalɔɔ tiyaŋ.

² Á Kuwo Wɔsɪ abee á Tuna Yesu Krisita lahoromɔ tiyaŋ, ma hoŋ bee laaŋfiya.

Pool Kyɔwali Wɔsɪ aŋgyɔwasɔ

³ Ma leŋ dɪ á kyɔwali Wɔsɪ á Tuna Yesu Krisita kuwo hu, aŋgyɔwasɔ. D re yaa Wɔsɪ, a kɪ fá nala sikii, aŋ kɪ fiyɛlɪ nala bemiye mɛ. ⁴ D re yaa nal hu aa fiyɛlɪ á bemiye á tɔwara nayɪ tiyaŋ dɪ ɛɛ leŋ dɪ á mɛ wuwo fiyɛlɪ nala hu buloŋ mɛ aa na tɔwara bemiye abee bembifiyɛlɪ hu ɔ aa kpaa tiya ma. ⁵ Tɔwara hu Krisita fa aa naa, ɔ tu re á mɛ kɪ na. ɛɛ hu Wɔsɪ aa kiyɛli Krisita ɔ tɔwara nayɪ tiyaŋ, ɛɛ tu re Wɔsɪ sɪ tɪŋ Krisita tiyaŋ, a kiyɛli ma mɛ weliŋ. ⁶ Dɪ ámaa re ko kɪ na tɔwara, ma kiyɛlii abee ma laa tayi wɪya re. Dɪ ámaa re ko na kiyɛlii buloŋ Wɔsɪ lee, haŋ kiyɛlii hu tu re ma mɛ aa na, dɪ ma wuwo kaŋ kenyeri abee mala, a na tɔwara hu iriŋ á mɛ aa naa. ⁷ Á laa ma di re weliŋ. Á bee yaa ma sige. Á gyɪma anɪ tɔwara hu á aa naa, ɔ tu re ma mɛ

ki na. Kiyielii hu bulonj me á aa si na Wɔsi lee, v tu re ma me si na.

⁸ ɔ naabaliya, ɔ aa kye di ma gyɔɔ tɔwara moɔ gee á aa naa Esɔya paalɔv tɔyanj ne. Tɔwara hu irinj á gyɔ aa naa bi kyalla, haali á gyɔ bil bi liise anu á si kaɔ mɔbol. ⁹ Wɔtu, á gyɔ buɔna anu á sɔba teɔ ne. Ame gee kiyieli ma re di á ta ki deɔ á tu dee tɔyanj, ame di á kpa á bayɔyela bulonj we Wɔsi tɔyanj, v re aa kyisi nala sɔv tɔyanj. ¹⁰ Wɔsi re lu ma sɔv buwa no tɔyanj. Maakyiye di wu re bil ko gyɔv ma, v si bil lu ma v tɔyanj. D tɔyanj ne á bayɔyela bulonj we anu v re si ki lu ma tɔwara bulonj tɔyanj. ¹¹ Beewiya ma sul Wɔsi ki tɔya ma re. Nye re yanj si leɔ di nɔgyamaa dannɔ Wɔsi akuu ee hu Wɔsi aa laa ba sɔlu a lu ma á tɔwara no nayɔ tɔyanj.

Pɔɔl birimi v hakɔla wɔya hu v aa kye di v yaa tɔyanj

¹² Lagɔlagɔ no ke, á si wuwo bigisi á tu re, beewiya á hakɔla daga anu á wɔyaaliya bulonj weliye re nal bulonj lee dɔniya no tɔyanj, amarɔkpatɔya wu bulonj á aa yaa ma lee, á yaa wɔya hu aa kpaa ɔmanu Wɔsi sɔya tɔyanj ne, aɔ pe tɔɔ wɔtu hu Wɔsi aa kye. Nihuwobiɔ wɔgyɔɔ tɔyanj daa á tɔɔa a ki yaa á wɔya, ame Wɔsi lahorɔmɔ tɔyanj ne á wuwo ki yaa ba. ¹³ Wɔduwoni daa á sabi ki tɔya ma. Wɔya hu á aa saba, ma aa wuwo ma karimi ba re, a gyɔɔ ba memiye me. Á yanj laa di re anu abee ma aa bi gyɔɔ wɔya no memii mu teɔ nye me, ¹⁴ ka maakyiye ma si gyɔɔ ba memii mu teɔ. Ka kyee hu á Tuna Yesu Krisita aa si muɔ ko, ee tɔyanj

ne ma si gyuma anu ma aa wuwo ma ki genni á wya re, di á me wuwo ki genni ma wya.

15 I aa gyi nye tiya ne ti, i fa ki kye di i laa siya ko ma lee, di ma nu sɔɔbiya. 16 I fa aa kye di i ko ti ma lee re a na ma, a na mu Masidooniya paalu. Di miya ne fa bil ko lu Masidooniya paalu ki ko, di i fa bil ko ti ma lee a na ma, ka di ma pe i di i wuwo mu Gyudiya paalu. 17 Ma bina anu wya no i aa basi nye daga anu i bi si wuwo si wiɔi naa tiya ne koo? Ma bil bina anu i aa yaa i wya anu duniya nala aa yaa ge re, di i laa wu a bil si don baa di i bi laa koo? 18 Ma gyuma anu Wusi ka wi re. E re ti wya hu bulon á aa basi tiya ma me yaa wu. A bee basi naɔɔliɔɔpara. 19 Wusi Biye Yesu Krisita wya hu miya Pool abee Silaasi bee Timoti aa basi tiya ma, wya hu bi daga anu Yesu yaa nal hu aa basi naɔɔliɔɔpara re. D re aa daga anu Wusi bi ka naɔɔliɔɔpara. 20 Wya hu bulon Wusi aa wee nywa baa u si yaa, Yesu tiya ne u ti a yaa ba. E re ti, di ámaa re ko kywali Wusi teɔ bulon, á aa baa di “Yesu Krisita fe tiya, a mi” di Wusi fe na bigisii 21 Wusi tu re le á beel-ma bulon si weli á Tuna Yesu Krisita tiya. Wusi tu re lu ma á ki ti tuma no. 22 D kpa u Wiyesi Welii hu we á ti tiya ne a magi ma di á yaa u nala, ka di á gyuma anu maakiye u si kpa weweliye hu bulon aa si ti me tiya ma.

23 Wusi tu re yaa i danyi, u gyuma i hakla re. I fa bee kye di i ko don ma, e re ti i gyi

bɪ ko ma lee KorinȚi tɪyaŋ. ²⁴ Á bee kyɛ dɪ á fil ma dɪ ma laa wɪya hu á aa basɪ kɪ tɪya ma di. Á gyɪma rɛ anu ma sɪŋ ma laadii tɪyaŋ welɪŋ nɛ. Amɛ á aa kyɛ dɪ á beel-ma buloŋ kɪ tɔma rɛ dɪ ma tenni fɪyɛɪ.

2

¹ Ɛɛwɪya, ŋ yaa ŋ hakɪla rɛ anu ŋ bil bɪ sɪ ko ma lee, dɪ ŋ ko leŋ dɪ ma tɪsɪ kyogi. ² Beewɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ leŋ ma tɪsɪ kyogi, nal buloŋ bil tuwo v aa sɪ leŋ dɪ ŋ teŋ fɪyɛɪ dɪ ma nala hu tɪsɪ aa kyogo hu daa. ³ Dɪ mɪyaŋ nɛ fa ko ma lee, maaaa rɛ sɪ leŋ dɪ ŋ teŋ fɪyɛɪ. Ɛɛwɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ yaŋ leŋ ma tɪsɪ kyogi, ma bil bɪ sɪ wuwo leŋ dɪ ŋ teŋ fɪyɛɪ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ gyɪ laa sɪya sabɪ teŋ tɪya ma. Ɔ laa ma buloŋ di rɛ. Ɔ gyɪma anu dɪ ŋ teŋ nɛ ko fɪyɛɪ, ma buloŋ tenni mɛ aa fɪyɛɪ rɛ. ⁴ Saŋa hu tɪyaŋ ŋ aa sabɪ teŋ hu kɪ tɪya ma, ŋ tɪya fa kyogo rɛ kɪŋkaŋ. Ɔ paalɪ wɪ rɛ ma wɪya. Ɔ bee sabɪ teŋ no dɪ ŋ leŋ dɪ ma tɪsɪ kyogi, amɛ ŋ aa kyɛ dɪ ma gyɪma anu ŋ kyo ma buloŋ nɛ kɪŋkaŋ.

Dɪ nal ɛ yaa wɪ kyogi ɪ, kpa kyɛ v

⁵ Nal hu aa leŋ ma tɪsɪ kyogi, ŋ duŋ tɪyaŋ daa v gyɔv, amɛ ma tɪyaŋ nɛ v gba gyɔv te ŋ. Koo dɪ v bɪ gyɔv ma buloŋ tɪyaŋ mɛ, amɛ v gyɔv ma badomɔŋ tɪyaŋ kɛ rɛ. Ɔ bee kyɛ dɪ ŋ basɪ wɪ no bee beere. ⁶ Nal hu aa yaa gɛɛ, ma gyɛniŋ buloŋ aa dɔgɪsɪ v maga gɛɛ, v maga rɛ. ⁷ Amɛ lagɪlagɪ no kɛ v maga dɪ ma kpa wɪ buloŋ kyɛ v rɛ, aŋ fɪyɛɪ v bembii. Dɪ gɛɛ daa, v tɪya sɪ marɪ kyogi mu gallɪ, dɪ v yalmɪ. ⁸ Ɛɛwɪya, ŋ aa

sula ma re di ma maru kana u weliŋ, a leŋ di u gyuma anu ma konu kyo u re. ⁹ Iŋ sabu haŋ teŋ hu tiya ma, di ŋ na di ma yaa siri di ma tuŋ ŋ nyuwa saŋa buloŋ koo ma bi yaa siri re. ¹⁰ Di mamaa re kpaa wu kye nal, ŋ me kpaa kye u re. Di miyaŋ ne fa maga di ŋ kpa wu kye tina, ŋ kpaa kye u tina re, akuu ma wiya. Krisita re yaa ŋ danŋiya tina wu no tiyaŋ. ¹¹ Iŋ yaa gee re di Sitaani ta wuwo ma, beewiya, á gyuŋ u dawari buloŋ ne.

Pɔɔl mɔv Turowasi

¹² Iŋ aa ko Turowasi di ŋ basu Krisita wuweliye hu a tiya ba, ŋ naa anu á Tina suri ŋmanu tiya ŋ ne, ¹³ di ŋ tuŋ tuma doŋ, ame ŋ hakila fa bi puŋ lidigi, beewiya ŋ fa bi naa á nunabiye Titusi doŋ. Ee re ŋ sii doŋ, a ta ba aŋ kpa mɔ Masidooniya paalɔ.

Krisita dee tiyaŋ á yuwo di Sitaani re

¹⁴ Ma leŋ di á dani Wusi. U tiya Krisita dee re u yuwo di Sitaani, á bee Krisita aa yaa kidigi wiya, á me aa yuwo di Sitaani re saŋa buloŋ aŋ ki gyuwasi anu bayuwolo aa yuwo di ba domo. Wusi pee á tiyaŋ ne á wuwo ki basu Krisita wiya lee buloŋ tiyaŋ. Krisita wuweliye no laa lee buloŋ ne anu turanu aa kpaa suwala to lee buloŋ. ¹⁵ Beewiya, á tu ku gee re anu turanu suwala aa suma, Krisita kpa ma tiya Wusi. Nye re Wusi leŋ á pisa gyuu nala hu u aa laa ki ta, abee nala hu aa nyugisi buloŋ tiyaŋ. ¹⁶ Nala hu aa nyugisa lee, turanu no suwala aa ki kpu ba re. Ame nala hu Wusi aa laa ki ta ke lee, turanu no suwala aa tiya ba

mubol le. Kibee re yan maga di u tun tuma no?

¹⁷ Nala gyeniŋ buloŋ kpaa Wɔsi witu hu basu wiya yaa molbi-kye wu re. Ame á ke aa basu Wɔsi wɔweliye hu re abee witu u siya tiyaŋ. Á yaa Wɔsi tuntonni tuma re. U re tun ma á ki basu wɔweliye no Krisita dee tiyaŋ.

3

¹ Wiya no ŋ aa basu nye bi ku anu á tu re á bil ki daga. U aa maga di nala badomɔŋ kaŋ tenni aa daga nala hu iriŋ ba aa yaa re a ko ma lee, koo di ba aa re ko ki mu lee kidigi u aa maga di ma sabi tenni aa daga nala hu iriŋ ba aa yaa re a tiya ba ba kaŋ mu. Ame á ke bi ku nala no, tenni no iriŋ wiya bi yaa kpaaama tiya ma. ² Ma tu bee ma nyuu re yaa tenni hu aa daga gee á aa kiya, á sabi we á tisi tiyaŋ. Nal buloŋ aa karumi re a gyiŋ gee á aa kiya. ³ Ma ku gee re anu teŋ Krisita aa saba a kpa tumma di á kaŋ ko. Teŋ no wiya bi ku nu wiya nal kidigi aa kpaa kiŋ a sabi mal butala tiyaŋ. Ame Krisita tu re kpaa Wɔsi Wiyesi Welii hu a sabi teŋ no we nihuwobisi tisi tiyaŋ.

⁴ Krisita lahoromɔ tiyaŋ, á laa Wɔsi di re, ee re tun á wuwo ki basu wiya no buloŋ gee. ⁵ U gee bi ku nu tuma hu á aa tun, di á tu dee re á kaŋ ki tuma. Dee hu á aa kaŋ ki tun tuma no lu Wɔsi lee re. ⁶ Wɔsi tu re tiya ma ŋmanu abee dee di á yaa nyɔɔfalu hu u aa kpaa tiya nihuwobisi tuntonna. Nyɔwa no wiya á aa basu bi yaa mira ba aa saba biŋ. Nyɔɔfalu no dee lu Wɔsi Wiyesi Welii hu tiyaŋ ne. Mɔsi hu

Moosi aa saba biŋ dɪ nala kɪ tɪŋa litenii rɛ yaa sɔɔ, amɛ Wɪsɪ Wiyesi Welii hu kɛ aa tɪya mɪbol lɛ.

7-8 Mɪrɪsɪ hu Moosi aa saba biŋ dɪ nala kɪ tɪŋa, ba gyɪ sabɪ mal bɪtala tɪyaŋ nɛ. Mɪrɪsɪ no litenii rɛ yaa sɔɔ. Amɛ saŋa hu Wɪsɪ gyɪ aa kpaa ba kɪ tɪya Moosi, Wɪsɪ gyɪ daga v gaŋdari mɔŋi rɛ Moosi tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Moosi sɪya buloŋ gyɪ kɪ tula, haalɪ Iziral timma hu gyɪ bɪ wuwo dɪ ba deŋ v sɪya tɪyaŋ. Amɛ haŋ tula hu gyɪ aa we Moosi sɪya tɪyaŋ, v kɛ gyɪ aa dɪsɪ rɛ. Dɪ Wɪsɪ rɛ yaŋ daga v gaŋdari mɪrɪsɪ hu litenii aa yaa sɔɔ tɪyaŋ mɔɔnyɛ, maga gɛɛ rɛ v sɪ daga v gaŋdari Wiyesi Welii hu aa tɪya mɪbol tɔma tɪyaŋ. ⁹ Mɪrɪsɪ hu Moosi gyɪ aa saba biŋ, Wɪsɪ gyɪ daga v gaŋdari rɛ ba tɪyaŋ. Amɛ mɪrɪsɪ no fa kpaa kyogisi tɪya nala hu fa aa tɪŋ ba rɛ akuu ba aa bee tɪŋ ba welɪŋ wɪya. Ɛɛwɪya, wɪya hu aa leŋ nala kaŋ tɪpɔlɔŋ Wɪsɪ lee, ba tɪyaŋ nɛ Wɪsɪ sɪ marɪ daga v gaŋdari yɔga a baŋ Moosi mɪrɪsɪ hu. ¹⁰ Ɛɛ wɪya Wɪsɪ gaŋdari hu aa we doŋ gyɪnaŋ aa yɔga kɪŋkaŋ wɪya, buŋbuŋ gaŋdari hu kɛ bɪl tuwo. ¹¹ Dɪ Wɪsɪ rɛ daga v gaŋdari wɪya aa yaa wɪparɪbanɪya tɪyaŋ, ɛɛ kɛ Wɪsɪ sɪ marɪ daga v gaŋdari wɪya hu a we doŋ deŋdeŋ kɪ mɪ tɪyaŋ.

¹² Á aa kaŋ bayɪyɛla no wɪya rɛ tɪŋ á kɪ basɪ Wɪsɪ wɪya abee nyuduwo. ¹³ Á kɛ bɪ kɪ Moosi, a paa gannɪ tɔ á sɪya. Beewɪya saŋa hu Wɪsɪ gyɪ aa daga v gaŋdari Moosi tɪyaŋ, Moosi sɪya gyɪ aa tɔl lɛ. Amɛ tula hu gyɪ ko kɪ dɪsɪ v sɪya tɪyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ v gyɪ kpa gal tɔ v sɪya, dɪ Iziral timma hu ta naa anɪ tula hu aa dɪsɪ

re. ¹⁴ A me Iziral tumma hakilli fa too re Wusɩ ŋmanu tɩyaŋ, ba bi wuwo gyɩŋ Wusɩ wɩya hu memii. Abee gyɩnaŋ buloŋ, ee re ba hakilli ha ku. Eewɩya, di ba aa re ko ki karɩmi mɩrusɩ hu Wusɩ fa aa kpa a tɩya Moosi, u ha aa ku gee re anu haŋ gal hu Moosi gyɩ aa kpa a too u sɩya, u tu re ha too ba sɩya. Beewɩya Yesu Krisita laadii duŋ ne si wuwo leŋ gal hu polli nal sɩya tɩyaŋ di u gyɩŋ Wusɩ wɩya memii. ¹⁵ A ha bee gyɩnaŋ buloŋ, di ba aa re ko karɩmi mɩrusɩ hu Wusɩ fa aa kpa a tɩya Moosi, u aa ku gee re anu kuŋ ne ha too ba hakilli, ba bi wuwo ki gyɩŋ wɩya hu memii. ¹⁶ A me di nal e ko birɩmi a ki tɩŋ á Tuna Krisita, gal hu aa polli re. ¹⁷ Á Tuna Krisita bee Wiyesi Welii hu yaa kidɩgi re. Nal hu aa kaŋ Wusɩ Wiyesi Welii hu, u tuna laa u tu re Moosi mɩrusɩ hu tɩyaŋ. ¹⁸ Gal hu fa aa too á buloŋ sɩya, u pollo re, ka Krisita gaŋdarɩ we á tɩyaŋ, á ki daga u gaŋdarɩ. Wusɩ Wiyesi Welii kaŋ ma ki birɩmi re saŋa buloŋ, di á marɩ ki ku Krisita á wu buloŋ tɩyaŋ, a marɩ ki daga u gaŋdarɩ me. Wɩya no buloŋ lu á Tuna Krisita lee re u re yaa Wusɩ Wiyesi Welii hu.

4

Krisitabiisi ku gee nu viini, Wusɩ kpa u sɩfɩyaŋ kɩna we ba tɩyaŋ

¹ Wusɩ bonye tɩyaŋ ne u kpa tuma no tɩya ma di á ki tuma, ee wɩya á tenni bee yoworu ba tumu. ² Husɩ wɩya abee wɩya hu nala aa luwoli ki yaa, á ke viya ba yayɩ re. Á bi gollu ki murɩ nala. Á bi kaŋ Wusɩ wɩya hu ki birɩmi

wɪnyɪɛl. Á bɪ kaŋ wɪtu hu kɪ faŋa nal buloŋ. Lɪgyalu rɛ á aa sɪŋ a kɪ basɪ wɪya no buloŋ dɪ nal buloŋ gyɪma nu Wɪsɪ rɛ yaa á danɪsɪya tɪna anu wɪtu rɛ á kɪ basɪ. ³ Amɛ dɪ Wɪsɪ Wɪweliye hu á aa basɪ rɛ ko yaa wɪfanɪya, nala hu aa nyɔɔsɪ lee rɛ ba yaa wɪfanɪya. ⁴ Nala no bɪ laa Wɪsɪ Wɪweliye hu di beewɪya Sɪtaanɪ aa yaa dɔnɪya no kuwori leŋ ba hakɪllɪ we bilhuu tɪyaŋ nɛ, a pɔ dɪ ba ta naa pulɔŋ hu aa kyaana we ba tɪyaŋ. Pulɔŋ no rɛ yaa Wɪsɪ Wɪweliye hu aa daga á Tɪna Yesu Krisita gaŋdarɪ, nal hu aa kɪ Wɪsɪ tu. ⁵ Wɪya hu á aa basɪ, ɔ bɪ kɪ nu á tu wɪya rɛ á kɪ basɪ, amɛ Yesu Krisita wɪya rɛ á kɪ basɪ, anu ɔ rɛ yaa á Tɪna. Wɪ hu á aa basɪ mɔ kɪ tile á tu tɪyaŋ buloŋ nɛ yaa nu Yesu Krisita wɪya rɛ tɪŋ á tɔma kɪ tɪya ma. ⁶ Buŋbuŋ hu tɪyaŋ Wɪsɪ aa marɪ dɔnɪya, ɔ basɪ rɛ a baa, “Pulɔŋ kyaanɪ bilhuu tɪyaŋ.” Haŋ Wɪsɪ hu tu rɛ bɪl leŋ pulɔŋ ko gyɔɔ á tɪyaŋ. Pulɔŋ no rɛ leŋ á gyɪŋ Wɪsɪ gaŋdarɪ hu aa we Krisita tɪyaŋ.

⁷ Amɛ á kɛ kɪ gɛɛ rɛ anu viini, Wɪsɪ kpa wɪweliye no a we á tɪyaŋ. Nyɛ yaŋ daga anu debal hu aa we á tɪyaŋ yaa Wɪsɪ kɪŋ nɛ; á tu dee daa. ⁸ Á aa na tɔwara rɛ welɪŋ lee kɛ buloŋ tɪyaŋ, amɛ tɔwara hu bɪ wuwo ma. Saŋa kɪdɪɔ á aa paalɪ bɪ gyɪŋ wɪ hu buloŋ tɪyaŋ á aa wee, amɛ á bee bɪla hal. ⁹ Ba aa kɪ dɔɔsɪ ma rɛ, amɛ Wɪsɪ aa bɪ vɪya ma ta. Ba aa ŋmaa ma tɪya sɔɔ rɛ, amɛ á bee sɔba. ¹⁰ Saŋa kɛ buloŋ á aa kpa á tu tɪya sɔɔ rɛ anu ba aa kɔɔ Krisita gɛɛ. Ɛɛ leŋ nala gyɪma anu mɪbol hu Krisita aa kana ɔ tu rɛ á mɛ kana. ¹¹ Á aa we á mɪbol tɪyaŋ nyɛ, saŋa buloŋ á aa kpa á mɪbol yuwo

daasuga re Yesu Krisita wiya, di ee leŋ nala na anu á teŋbiye no aa si suba me kaŋ mubol hu aa kana re. ¹² Eewiya, á ke aa kpa á mubol yuwo daasuga re saŋa buloŋ, ame ee leŋ ma ke kaŋ mubol aa bi kaŋ tenni re.

¹³ Ba saba Wusi teŋ tyaŋ ne a baa, “Ŋ laa Wusi di re, ee re tiŋ ŋ basu u wiya.” Á me laa Wusi di nye tu re, ee re tiŋ á me ki basu u wiya. ¹⁴ Á gyima anu Wusi aa yaŋ kyisi á Tuna Yesu suu tyaŋ gee, ee tu re u si kyisi ma me suu tyaŋ, di á bee Yesu buloŋ kaŋ mubol, ka di u kaŋ á beel-ma buloŋ mu Wusi siya. ¹⁵ Ma wiya re tiŋ wiya no buloŋ yaa, ka di Wusi aa tiŋ u bonye tyaŋ a laa ngyamaa gyamaa ki ta nye, di ee leŋ di ngyamaa danni Wusi welin, a leŋ di u feŋ yiri.

¹⁶ Akuu wu no wiya á tenni bee yowori. Teŋbii hu á aa kana á mubol no tyaŋ, u aa hiyasu re, ame á hakilli ke aa ki burumi kifaliya re kyee bee u nyuwa buloŋ. ¹⁷ Tuwara hu á aa naa lagilagi no bi yuga, aŋ bil bi si pusi me. Ame tuwara no re si leŋ di á maakyiye kaŋ yohuŋ aa bi kaŋ magisu abee tenii Wusi siya tyaŋ. Yohuŋ no re yuga baŋ tuwara no á aa naa. ¹⁸ Eewiya, á ke bi kpaa á hakilli we dunya no kina á aa naa tyaŋ, ame á kpaa á hakilli we wusibee kina á aa bee na tyaŋ ne, beewiya kina hu á aa naa bi si pusi aŋ nyugisi, ame kina hu á aa bee na ke si we doŋ a kaŋ ki mu maakyiye buloŋ.

5

Á sɪ kaŋ teŋbifaliya wusɪbee tɪyaŋ

¹ Á tu gyɪma nu teŋbiye no á aa kana dɔniya no tɪyaŋ bɪ sɪ piisi aŋ sɔba. Amɛ dɪ ba aa rɛ ko sɔba, Wusɪ sɪ tɪya ma teŋbifaliya hu aa bɪ yaa dɔniya no kɪna. Wusɪ tɪ rɛ marɪ ba a leŋ ba yaa kɪna aa sɪ we doŋ kɪ mɔ deŋdeŋ. ² Á aa we á mɔbol no tɪyaŋ, á hiini kɪ kyɛ teŋbifaliya hu Wusɪ aa sɪ kpa tɪya ma rɛ. ³ Dɪ Wusɪ ko kpa teŋbiye no tɪya ma, á bɪl bɪ sɪ kaŋ teŋbil. ⁴ Teŋbiye hu á aa kana á mɔbol no tɪyaŋ, ba leŋ tɔwara gyɔɔ ma rɛ á kɪ hiini. Amɛ ɔ bɪ kɪ nu sɔɔ rɛ á sɔla kɪ kyɛ. Á aa kyɛ dɪ Wusɪ kaŋ á teŋbiye no bɪrɪmɪ rɛ, a kpa teŋbifaliya hu aa sɪ we doŋ kaŋ kɪ mɔ maakyiye buloŋ a tɪya ma. ⁵ Wusɪ tɪ rɛ marɪ ma wɪ no wɪya. Ɛɛ rɛ ɔ kpa ɔ Wiyesi Welii hu we á tɪyaŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ á gyɪma anɪ maakyiye ɔ sɪ kpa kɪŋ hu aa sɪ tɪŋa mɛ a tɪya ma.

⁶ Ɛɛwɪya, saŋa kɛ buloŋ, á tenni aa polli rɛ. Beewɪya á gyɪma anɪ á ha aa kaŋ teŋbiye no á mɔbol tɪyaŋ nyɛ, á ha bɪ gyɔɔ á Tɪna Yesu sɔŋ. ⁷ Á mɔbol tɪyaŋ, wɪya hu á aa laa di rɛ á kɪ tɪŋa, wɪya hu á aa naa daa á kɪ tɪŋa. ⁸ Wɪtɪ rɛ, á tenni paalɪ pollo rɛ, á kyo dɪ á fa lu dɔniya no tɪyaŋ a mɔ we á Tɪna Yesu lee. ⁹ Ɛɛwɪya, á wɪkyɛɛlu buloŋ nɛ yaa dɪ á kɪ tɪŋa ɔ kyɛrɪ lee kɛ buloŋ tɪyaŋ á aa wee. Dɪ ámaa rɛ we dɔniya no koo dɪ á lu ɔ tɪyaŋ mɛ, ¹⁰ beewɪya á buloŋ sɪ maakyiye mɔ sɪŋ Krisita sɪya tɪyaŋ, dɪ ɔ di ma sarɪya, aŋ tuŋ nal buloŋ wɪya hu ɔ aa yaa

υ mubol tɪyaŋ tuno. Ame wɪbɔmɔ kaŋ ba tuno re, wɪweliye me kaŋ ba tuno.

Krisita nyubaanɪ, á bee Wɪsɪ bɪrɪmɪ kyansɪ re

¹¹ Á yaa nala aa fá Wɪsɪ re. Ee re tɪŋ á kɪ lɔga dɪ á leŋ dɪ nala ko laa Krisita wɪya di. Wɪsɪ gyɪŋ gee á aa kɪya re. ɪŋ yaŋ liise anɪ ma hakɪllɪ tɪyaŋ, ma me gyɪŋ gee á aa kɪya re. ¹² Dɪ bɪl bɪ kɪ nɪ á tɪ re á kɪ kye dɪ á daga ma lee. Ame á aa kye dɪ ma kaŋ wɪ re ma aa sɪ wuwo kpa kɪ genni á wɪya, dɪ gee leŋ dɪ ma wuwo na wɪ basɪ tɪya nala hu aa daga ba tɪ nala sii wɪnaaliya wɪya, aŋ bee kyɪla gee ba hakɪllɪ aa kɪya Wɪsɪ sɪya tɪyaŋ. ¹³ Wɪya no á aa basɪ nye, ma ke sɪ bɪnɪ anɪ á nyuni tuwo. Dɪ á nyuni re ko tuwo, Wɪsɪ wɪya re tɪŋ. Ame dɪ á nyuni ko kɪ tuma, ma wɪya re tɪŋ. ¹⁴ Wɪ buloŋ á aa yaa, Krisita aa kyo ma re tɪŋ á kɪ yaa, beewɪya á gyɪma re welɪŋ anɪ υ re laa nal buloŋ nyuu a sɪba. Ee me daga anɪ nal buloŋ me sɪba re gee. ¹⁵ Nal nal buloŋ wɪya re tɪŋ Krisita sɪba, eewɪya nala hu buloŋ aa we ba mubol tɪyaŋ maga dɪ ba kɪ tɪŋ υ kyeri re, aŋ ta bɪl kɪ tɪŋ ba tɪ kyeri. Beewɪya, ba wɪya re Krisita kuu sɪba, aŋka Wɪsɪ bɪl kyisi υ sɪsɪ tɪyaŋ.

¹⁶ Eewɪya, a lu gyɪnaŋ kaŋ kɪ mɪ, á bee kye dɪ á bɪl kpa nihuwobiŋ buloŋ anɪ dɔnɪya nala aa kpa nala gee. Saŋa kɪdɪŋ tɪyaŋ, á fa kpaa Krisita anɪ nihuwobisi aa kpaa υ gee re, ame nye ke, á bɪl bɪ kpaa υ anɪ á fa aa kpaa υ gee. ¹⁷ Eewɪya, dɪ nal buloŋ ne ko laa Krisita wɪya di, υ tɪna bɪrɪmɪ nɪfalu re. Wɪbɪnɪya hu

bulonj v fa aa yaa tene re, ka wifalya piili v mubol tyanj. ¹⁸ Wusɩ re yaa wɩya no bulonj tɩya ma. Wusɩ tɩj Krisita tɩyanj ne a leɗ v bee nihuwobisi muɗi sɩma. Lagɩlagɩ no, v tɩya ma tɩma re dɩ á mu basɩ tɩya nala dɩ ba ko, dɩ ba bee Wusɩ muɗi marɩ dɔmɔɗ. ¹⁹ Wu hu η aa basɩ re nye; Wusɩ tɩj Krisita tɩyanj ne a leɗ v bee dɔnɩya nala bulonj muɗi sɩma, aɗ kpa ba wɩbɔmɔ bulonj kye ba. Wusɩ kpaa v wɩweliye hu tɩya ámaa v tɩɗtɩnna re dɩ á basɩ tɩya nala anɩ v aa kye dɩ v bee dɔnɩya nala muɗi sɩma re nye ke. ²⁰ Eewɩya, Krisita naasɩ re á laa sɩj a basɩ wɩya no kɩ tɩya nala. Wusɩ tɩj á tɩyanj ne a kɩ sula ma dɩ ma ko v lee. Krisita nyubaanɩj, á aa sula ma dɩ ma leɗ dɩ ma bee Wusɩ marɩ dɔmɔɗ. ²¹ Krisita gyɩ bɩ kanj wɩbɔɗ bulonj, amɛ á wɩya re tɩj Wusɩ leɗ v suba anɩ wɩbɔɗyaal. Wusɩ yaa geɛ re dɩ á wuwo tɩj Krisita tɩyanj a kanj tɩpɩɩj v sɩya tɩyanj.

6

¹ Tɩma no á aa tɩj, á bee Wusɩ bulonj ne aa tɩj. Eewɩya, á aa sula ma gyaangyaan, dɩ ma ta leɗ dɩ Wusɩ bɔnye hu v aa kana beel-ma ko yaa waasɩ. ² Beewɩya Wusɩ basɩ wu no v teɗ tɩyanj ne, a baa,

“Saɗa hu aa maga dɩ η daga η bɔnye ma lee,
η fáá ma wulo re.

Kyɛɛ hu aa maga dɩ η laa ma ta,
η kyiyeli ma re.”

Ma gyegili nu daha, saɗa hu Wusɩ aa sɩ kyiyeli
ma re nye, gyɩnanj ne yaa kyɛɛ hu Wusɩ
aa sɩ laa ma ta.

Tɔwara hu Pɔɔl aa naa

³ Á bee kye dɪ nal buloŋ ko kyogi á feŋ á tɔma no lugo tɪyaŋ. Ɛɛwɪya, á aa lɔɔɪ rɛ dɪ á ta ko kpa kɪŋ buloŋ gara nal buloŋ ŋmanu. ⁴ Ɛɛwɪya, á wɪkanu buloŋ tɪyaŋ, á aa daga anu á kɔnu yaa Wɪsɪ tɔŋtɔnna rɛ. Beewɪya, á paali na tɔwara rɛ, a na sikii, wɪgyɔɔɪya yɔga mɛ gyɔɔ ma, amɛ ba buloŋ tɪyaŋ mɛ, á wuwo kaŋ kenyeri rɛ abee mala. ⁵ Ba ŋmaa ma rɛ, a kaŋ ma tɔ dɪyaŋ, nala gol ŋmaa ma, ka bee hu buloŋ laa taawɛɛ. Á tɔŋ tɔma te á faŋŋa rɛ, a bara doo, a pɪŋ losi. ⁶ Á daga anu á yaa Wɪsɪ tɔŋtɔnna rɛ a bɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ. Á gyɪŋ Wɪsɪ wɪbii hu rɛ, a kaŋ kenyeri, a kaŋ bonyɛ. Wɪsɪ Wiyesi Welii hu we á tɪyaŋ nɛ, á kyo nala abee á wɪtu buloŋ. ⁷ Wɪtu duŋ nɛ á kɪ basɪ, Wɪsɪ dee mɛ we á tɪyaŋ. Á tɪpɔɔɪ kɪ gɛɛ anu bakɪna á kaŋ kɪ pɔ á tu. ⁸ Nala badɔmɔŋ aa tɪya ma gyɪɪma rɛ, ka badɔmɔŋ mɛ kɪ we ma huɪsɪ tɪyaŋ. Á hal nala badɔmɔŋ aa bigisi ma rɛ, ka badɔmɔŋ mɛ kɪ tɔɔsɪ ma. Ba kpaa ma anu á yaa wɪnyɪyɛla rɛ, amɛ wɪtu rɛ á kɪ basɪ. ⁹ Ba kpaa ma anu á bɪ yaa nala, amɛ lee kɪdɪɔɪ buloŋ tuwo dɪ ba bɪ gyɪŋ ma. Tɔwara hu á aa naa, ɔ fa maga á sɔba rɛ, amɛ á ha we doŋ. Ba aa ŋmaa tɪya sɔɔ rɛ, ka á bee sɔba. ¹⁰ Á tɪsɪ aa kyogi rɛ, aŋka á kɪ gyɔwɔsɪ saŋa buloŋ. Á yaa nyaaba rɛ, amɛ á aa pɛ nala tɪyaŋ nɛ ba yaa dɔwana Wɪsɪ wɪweliye tɪyaŋ. Á bɪ kaŋ kɪŋ buloŋ, amɛ ámaa rɛ kɔnu tɪŋ kɪŋ buloŋ Krisita tɪyaŋ.

¹¹ Abaa! Koriŋti tɪmma! Á basɪ wɪtu hu

bulon polli tɔya ma rɛ. Á bɪ kpaa á wu kɪdɪgɪ bulon faŋ ma. ¹² Á kɛ kpaa á tɪsɪ bulon tɔya ma rɛ abee kyori, amɛ ma kɛ kaŋ ma tɪsɪ faŋ ma rɛ. ¹³ Lagɪlagɪ no, ŋ basɪ wɪya kɪ tɔya ma rɛ anɪ ŋ balɔya. Ma ta kpaa wu bulon faŋ ma. Ɛɛ hu á aa kɪya beel-ma, ma mɛ kɪ gɛɛ beel-ma.

Ma ta leŋ dɪ ma bee nala hu aa bɪ laa Yesu wɪya di kɪ pɛ wɪya

¹⁴ Ma ta leŋ dɪ ma bee nala hu aa bɪ laa Yesu wɪya di kɪ mal dɔmɔŋ. Tɪpɔlɔŋ tɪna bee nɪbɔŋ bɪ sɪ wuwo kɪ mal dɔmɔŋ. Pɔlɔŋ bee bilhuu mɛ bɪ sɪ wuwo laŋŋɪ lɪdɪgɪ. ¹⁵ Krisita bee Sɪtaanɪ bɪ sɪ wuwo yaa nyɔɔdɪgɪ. Ɛɛ tɪ rɛ nal hu mɛ aa laa Yesu wɪya di abee nal hu aa bɪ laa v wɪya di bɪ sɪ wuwo pɛ wu bulon. ¹⁶ Wuɪsɪ dɪya bee vɔga bɪ sɪ wuwo pɛ wu bulon tɪyaŋ, beewɪya, ámaa rɛ yaa Wuɪweyi hu dɪya. Wuɪsɪ tɪ basɪ v teŋ tɪyaŋ nɛ a baa,

“Ŋ sɪ we ŋ nala lee
a kɪ gyɔɔ ba lee.

Mɪyaŋ nɛ sɪ yaa ba Wuɪsɪ,
dɪ ba mɛ yaa ŋ nala.

¹⁷ Ma lu ma tɪ ba tɪyaŋ,
a ta kɪ mal ba. Wu hu Wuɪsɪ aa basa rɛ nyɛ.

Ma ta kɪ dige kɪna hu aa kaŋ bisɪŋ.

Dɪ mamaa bee dige kɪna hu aa kaŋ bisɪŋ,
ka dɪ ma ko ŋ lee, ŋ sɪ laa ma we.

¹⁸ Ŋ sɪ yaa ma Kuwo
dɪ ma mɛ yaa ŋ balɔya.

Á Tɪna Wuɪsɪ, dee bulon tɪna rɛ basɪ nyɛ.”

7

¹ Ț naabiikpɔyanama, Wɔsɩ foŋ aa baa dɩ ɔ sɩ yaa wɩya no buloŋ tɩya ma nyɛ, ma leŋ dɩ á lu á tu bisin wɩya hu aa sɩ kyogi á tenbiye abee á duŋsɩ buloŋ tɩyaŋ. Ma leŋ dɩ á kɩ fá Wɔsɩ, aŋ leŋ dɩ á wɩkanu buloŋ tɔɔli ɔ sɩya tɩyaŋ.

Pɔɔl ten fɩyela

² Ma suri ma tɩsɩ tɩya ma. Á bɩ yaa wɩ kyogi nal kɩdɩŋ buloŋ, á bɩ kyogi nal kɩdɩŋ buloŋ nyuu mɛ, á bɩl bɩ firimi nal kɩdɩŋ buloŋ mɛ.

³ Ț aa basɩ wɩya no, ɔ bɩ kɩ nu Ț aa kyɛ dɩ Ț kpa kyogisi tɩya ma rɛ, beewɩya Ț laa sɩya basɩ tɩya ma rɛ anu á kyo ma rɛ kɩŋkaŋ. Eɛwɩya, dɩ mɩɔbol lɛ, á buloŋ nɛ sɩ kana ɔ, dɩ sɔɔ mɛ rɛ, á buloŋ nɛ sɩ sɩba. ⁴ Ț laa ma di rɛ welin, Ț bee yaa ma sige. Ț wuwo kɩ genni ma wɩya rɛ. Abee tɔwara no á aa naa buloŋ, ka ma wɩya, Ț ten bee yɔwɔrɩ. Ț ten paali fɩyelɩ rɛ a mu gallɩ.

⁵ Haali, á aa ko Masidooniya paalusɩ mɛ, ka á ha bɩ naa wiyese. Wɩya gyɩ gyɩɔɔ ma rɛ welin. Nala gyɩ kpaa kaasɩ gyɩŋ ma rɛ, á hakɩllɩ buloŋ gyɩ gyarɩ. ⁶ Eɛ rɛ á nɩnabiye Titusi gyɩ ko á lee. Ț koyi hu gyɩ leŋ á bembaye fɩyelɩ rɛ. Á gyɩma anu ɔ koyi hu gyɩ yaa Wɔsɩ tɔma rɛ, beewɩya Wɔsɩ rɛ yaa nal hu aa fɩyelɩ nala hu tɩsɩ aa kyogo bembaye. ⁷ Ț koyi hu duŋ daa gyɩ leŋ á tenni fɩyelɩ, amɛ duwoso hu ɔ gyɩ aa tɩya ma anu eɛ hu ma aa kana ɔ welin a leŋ ɔ ten fɩyelɩ, eɛ gyɩ leŋ á tenni mɛ fɩyela rɛ. Ț bɩl basɩ tɩya ma rɛ anu Ț wɩya kyɩl ma rɛ welin, ma fa kyo dɩ ma naa Ț. Ț baa dɩ ma tɩsɩ kyogo rɛ Ț wɩya, a bɩl basɩ tɩya ma anu ma yaa siri rɛ dɩ

ma laa η kaasti kaa. Ξεωτῖα, wῖα no buloη leη η teη marῖ fῖyeli re kῖηkaη. ⁸ Dῖ haη teη hu η aa saba tῖα ma leη ma tῖsῖ kyogi me, ame η bῖ yaa hara η aa sabῖ teη hu. Iη na anῖ teη hu kῖoῖ gῖ leη ma tῖsῖ kyogi re, ee gῖ leη η tῖα me kyogi, ame η gῖma anῖ ma tῖsῖ bῖ sῖ kyogi kῖ mῖ deηdeη. ⁹ Ba nye tῖaη, η teη fῖyela re η aa sabῖ teη hu. U bῖ ku nu η aa leη ma tῖsῖ kyogi wῖa re tῖη η teη fῖyeli, ame tῖkyogi hu aa leη ma bῖrῖmῖ lu ma wῖbῖmῖ tῖaη, a kῖ tῖη Wῖsῖ re tῖη. U yaa Wῖsῖ kyeri re dῖ ma tῖsῖ kyogi, ee wῖa η gῖma anῖ á bῖ yaa ma wῖbῖη buloη. ¹⁰ Dῖ Wῖsῖ re leη nal tῖα kyogi akuu u tῖna wῖbῖmῖ wῖa, tῖna aa kpa u wῖbῖmῖ hu ta re, ka Wῖsῖ laa u ta. Nal buloη bῖ sῖ yaa hara wῖ no wῖa. Ame dῖ nihuwobisi wῖkaniya dῖη ne leη nal tῖα kyogi, tῖkyogi no iriη aa wuwo kpu tῖna re. ¹¹ U aa yaa nu Wῖsῖ re leη ma tῖsῖ kyogi hu, ma na wῖ hu tῖkyogi hu aa yaa tῖα ma. Tῖkyogi hu leη ma yaa siri re dῖ ma daga anῖ ma bῖ kaη wῖkyogii wῖ no tῖaη. Ma baah gῖ siye re akuu wῖ no aa yaa wῖa, ka kambῖη gῖ kaη ma. Tῖkyogi hu leη ma kyo η ne, a yaa sῖfῖyasῖ dῖ ma na η. Ma yaa siri re dῖ ma dῖgῖsῖ nal hu aa yaa wῖbῖη no ma tῖaη. Wῖa no buloη ma aa yaa daga anῖ ma gῖmaa tuwo wῖ no yayῖ tῖaη. ¹² Ξεωτῖα, η aa sabῖ teη hu, u bῖ ku nu nal hu aa yaa wῖ kyogi, koo nal hu ba aa yaa wῖ hu kyogi wῖa re kyῖla η. Ame η aa kyε dῖ Wῖsῖ leη ma gῖη ee hu ma aa kyῖla á wῖa re. ¹³ Wῖa no buloη leη á hakῖllῖ pῖη ḥῖdῖgῖ re. Titusi aa ko ma lee, ma buloη leη u teη fῖyeli re kῖηkaη, u hakῖla me

puŋ luɗu. Nye paali leŋ á tenni marɩ fɩyeli re kuŋkaŋ. ¹⁴ Ŋ bigisi ma tɩya u re, ma me bi leŋ huɩɩ di ŋ. Anu wɩya hu buloŋ á aa basɩ tɩya ma aa yaa wɩtu gee, ee tu re bigisii hu á aa bigisi ma tɩya Titusi me ko yaa wɩtu. ¹⁵ Ee hu ma aa kyaga laa Titusi bee ma nosi baliya, abee nuhoɩ hu ma aa kana u, abee gyɩɩma hu ma aa tɩya u, aŋ yaa siri du ma tuŋa u nyuwa wɩya no buloŋ tɩyaŋ, ee leŋ kyori hu u aa kana beelma marɩ yuɗa ki pe re saŋa buloŋ. ¹⁶ U yaa ŋ tenɩyeluɩ re abee ŋ aa si wuwo yelli ma wu buloŋ tɩyaŋ.

8

Krisitabiisi doɗoŋ kiyielii kiyesu

¹ Á nuɩmabalɩya, á aa kye du ma gyɩma boɩye wu hu Wuɩɩ aa yaa tɩya Krisitabiisi hu aa we Masidooniya paaluɩ tɩyaŋ ne. ² Á nuɩmabalɩya Krisitabiisi hu aa we Masidooniya tɩyaŋ naa wɩgyuɩliya re welin, ame saŋa buloŋ ne ba tenni aa fɩyeli. Nyaabu buloŋ tuwo a baŋ ba, ame tenɩyeluɩ hu aa we ba tɩyaŋ leŋ ba bi kaŋ sii muhu buloŋ abee ba kɩna kiyesu tɩyaŋ. ³ Wɩtu re ŋ basɩ ki tɩya ma anu nala no tɩya ma kɩna re a maga ba faŋŋa aa maga gee. Ba gba paali tɩya baŋ ba faŋŋa aa maga gee re ba tu kyeri tɩyaŋ. ⁴ Ba ha sul ma re welin du á leŋ du ba me wuwo kpa kɩna ki kiyeli ba doŋtuŋu Krisitabiisi hu aa we Gyuduɩya paaluɩ tɩyaŋ. ⁵ Á fa bi yiyela anu ba si wuwo tɩya ma kɩna maga gee. Ame ba laa siya kpa ba tu tɩya á Tuɩna Yesu Krisita re, ka Wuɩɩ kyeri tɩyaŋ me, ba

kpa a ba tu tɔya ma me re. ⁶ Titusi re yaa nal hu aa leŋ ma piili kɔna no kɔyesu. Ee wɔya á sula u re, di u kɔiyeli ma di ma wuwo tuŋ tuŋweliye hu mu teŋ. ⁷ Ma wu buloŋ tɔyaŋ ma aa yaa kuwokeri re weliŋ, ma laa Wuɔɔ di re weliŋ, ma gyɔŋ Wuɔɔ wɔbii hu basu re weliŋ, ma kaŋ wɔgyɔŋ ne weliŋ, aŋ kaŋ sɔfɔyaŋ me weliŋ ma wu buloŋ tɔyaŋ. Ma kyo ma re kɔŋkaŋ. Ee hu ma aa yaa kuwokeri wɔya no buloŋ tɔyaŋ ma kaŋ gee tu ma wuɔɔllɔ kɔna no kɔyesu ma tɔyaŋ.

⁸ Ŋ aa basu wɔya no, u bi ku nu ŋ aa fil ma re. Ame ŋ aa kpa gee hu Masidooniya paaluu Krisitabiisi hu aa kpa sɔfɔyasɔ a kɔyesu kɔyesuu hu magɔsu nye, ŋ aa kye di ŋ na re di ma me kɔnu kyo ma doŋtuŋsu hu re koo di ma ta ki to nala sɔya re. ⁹ Ma tu gyɔŋ á Tɔna Yesu Krisita aa kaŋ kyori abee boɔnye maga gee re a beelma. U gyɔ kaŋ kɔŋ buloŋ ne. Ame ma wɔya re u kuu, a ko tuu duɔtɔya no, a yaa nyaabu, di ma tuŋ u nyaabusu no tɔyaŋ a wuwo yaa kɔna timma Wuɔɔ wɔkaniya tɔyaŋ. ¹⁰ Wu no tɔyaŋ, wu hu ŋ ke aa naa di ma maga ma yaa re nye: Wu hu ma du aa piile, ma kaŋ teŋ nye ke. Beewɔya, mamaa re yaa nala hu aa laa sɔya vuulɔ kɔna no kɔyesu, mamaa re bu laa sɔya kpa ba kɔyesu me sii abee teŋ polli. ¹¹ Wu hu ma aa piile, u maga di ma kaŋ mu teŋ ne. Ee hu ma tenni aa pollo wu hu piilii tɔyaŋ gee, ma leŋ di ma tenni polli gee tu di ma kaŋ mu teŋ. Ma tɔya maga gee hu ma faŋŋa aa maga. ¹² Kɔna hu u aa kana daa yaa sɔfɔyaŋ wu. Wu hu aa yaa sɔfɔyaŋ wu re yaa ee hu u aa yaa siri di u tɔya

abee ɪ tɪya buloŋ a lu kɪna hu ɪ aa kana tɪyaŋ.
 13-14 Ŋ aa basɪ nyɛ, υ bɪ kɪ nu nala badomɔŋ
 kyugɪsɪ rɛ ŋ baa dɪ ma laa kyuŋ, ka ba kɛ we
 wiyese tɪyaŋ. Amɛ gyɪnaŋ, ma kana rɛ ka ba kɛ
 bɪ kana. Ɛɛwɪya, υ welɪŋ nɛ yaa dɪ ma kɪyeli
 ba. Dɪ ba mɛ ko maakɪyɛ kana, ka dɪ ma mɛ
 bɪ kana, ba mɛ sɪ kɪyeli ma. Dɪ nyɛ rɛ ko yaa,
 ma buloŋ kaŋ maga domɔŋ nɛ. 15 Ma liisi wɪ
 hu ba aa saba Wɪsɪ tɛŋ tɪyaŋ a mɪ tile kɪdiiliye
 hu gyɪ aa lu Wɪsɪbee ko tuu tɪyaŋ. Ba baa,
 “Nala hu buloŋ gyɪ aa paa yɔga, ba gyɪ bɪ diye
 aŋ ka kɪŋ, nala hu mɛ gyɪ aa paa mɪhu,
 ba mɛ gyɪ bɪ dii buwo.”

Pɔɔl tɪŋ Titusi dɪ υ mɪ na Koriŋti timma

16 Wɪsɪ kaŋ aŋgyɔwasɪ rɛ kɪŋkaŋ abee υ aa
 leŋ Titusi kɪɪ ma wɪya welɪŋ anɪ ŋ mɛ aa kɪɪ
 ma wɪya gɛɛ. 17 Beewɪya, υ bɪ kɪ nu á aa
 sɪla υ dɪ υ ko laa kɪna ma lee dɔŋ wɪya rɛ
 tɪŋ υ ko ko. Amɛ υ tɪ sɪi mɛ fa fɪyɛsa rɛ υ
 paalɪ kɪo dɪ υ ko ma lee. 18 D bee á nɪnabiye
 kɪdɪɪ rɛ aa ko. Krisitabiisi hu buloŋ aa bigisi
 υ rɛ, akuu υ aa basɪ Wɪsɪ wɪweliye hu wɪya.
 19 D bɪ kɪ bigisi dɔŋ nɛ ba kɪ bigisi υ, amɛ
 Krisitabiisi hu buloŋ nɛ paalɪ laŋŋɪ lu υ dɪ
 á beel-υ gollɪ laa kyori kɪyɛsɪ hu a kaŋ mɪ
 Gyerusalem. Ɛɛ rɛ sɪ daga anɪ á kɔnɪ yaa
 sɪri rɛ dɪ á kɪyeli á nɪmmabalɪya Krisitabiisi
 hu aa bɪ kaŋ kɪŋ buloŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ á Tɪna
 Yesu fɛŋ yɪrɪ. 20 Ɛɛwɪya, á aa kɪɛ dɪ á gyɪŋ
 kaŋ bɔnyɛ kɪna no welɪŋ nɛ, dɪ nal buloŋ ta
 ko kyogi á fɛŋ ba kpaayɪ tɪyaŋ. 21 Beewɪya, á
 kyɛrɪ daa yaa dɪ á yaa wɪ hu aa kpaɪ ŋmanɪ

Wuɔɔ dɔŋ sɔya tɔyaŋ aɛ á kyɛɛɛ rɛ yaa dɔ á yaa wu hu aa kpaa ŋmanu nihuwobisi mɛ sɔya tɔyaŋ. ²² Á nɔnabiye kɔdɔɔ mɛ rɛ á leŋ v tɔŋ ba hal kɔ ko. D daga ŋmangyamaa tɔyaŋ anu v kaŋ sɔfɔyaŋ nɛ. D marɔ yaa sɔfɔyaŋ nɛ dɔ v kɔiyeli ma, akuu v aa laa ma di wɔya. ²³ Titusi kɛ yaa ŋ tɔŋtɔnnɔ-dɔŋ nɛ, á bulɔŋ tɔma kɔ tɔya ma. Aɛ v bee á nɔmmabalɔya hu kɛ aa ko, ba aa rɛ yaa nala hu aa laa Krisitabiisi bulɔŋ nyuu sɔŋ tɔma no tɔyaŋ. Ba leŋ nala kɔ kpa Krisita yohuŋ nɛ. ²⁴ Ɛwɔya, ma daga nala no bulɔŋ aa ko anu ma kɔnɔ kyo ba rɛ. Dɔ mamaa rɛ yaa gɛɛ, Krisitabiisi hu aa tɔŋ ba sɔ nɔ, a gyɔma anu ɛɛ hu á aa bigisi á tɔ ma wɔya hu kɔnɔ yaa wɔtɔ rɛ.

9

¹ D bɔ yaa kpaaama dɔ ŋ bil sabɔ tɛŋ kɔ tɔya ma kɔyɛsɔ hu á aa laa dɔ á kɔiyeli Krisitabiisi hu aa we Gyudɔya paalɔv tɔyaŋ wɔya. ² Beewɔya, ŋ gyɔma anu ma yaa siri rɛ abee ma tɔsɔ bulɔŋ dɔ ma kɔyɛsɔ kɔna hu. Ɛwɔya, ŋ bigisi ma rɛ welɔŋ a tɔya Krisitabiisi hu aa we Masidooniya paalɔv tɔyaŋ. Ŋ basɔ tɔya ba rɛ anu Krisitabiisi hu aa we Akaaya paalɔv tɔyaŋ kɛ yaa siri rɛ dɔ bulɔŋ dɔ ba kɔyɛsɔ kɔna a kɔiyeli Gyudɔya paalɔv Krisitabiisi hu. Ɛɛ hu ma aa kpaa wu hu bee sɔfɔyaŋ, v leŋ ba gɛnɔŋ bulɔŋ mɛ tenni polli rɛ, ba yaa siri dɔ ba kɔyɛsɔ kɔna hu. ³ Lagɔlagɔ no, ŋ aa tɔŋ á nɔmmabalɔya no rɛ dɔ ba ko ma lee, dɔ bigisii hu ŋ aa bigisi ma wu no tɔyaŋ ta ko yaa wɔnyɛl. Beewɔya saŋa bulɔŋ nɛ ŋ aa

basɪ kɪ tɪya Masidooniya tɪmma hɪ anɪ ma kɛ yaa siri pɔ rɛ. ⁴ Dɪ ɲ bee Masidooniya paalɔv Krisitabiisi hɪ badɔmɔɲ nɛ ko ko, dɪ ba ko na dɪ ma kɪna ha bɪ yaa siri, v sɪ yaa ɲ hɪsɪ, akuu ɲ aa laa ma di waasɔ wɪya. ɲ bee basɪ hɪsɪ hɪ ma tɪ kɛ aa sɪ di wɪya. ⁵ Ɛɛ rɛ tɪɲ ɲ na dɪ v maga dɪ ɲ tɪɲ ɲ naabalɪya no dɪ ba laa sɪya ko ɲ tɪyaɲ, dɪ bɔnyɛ kɪna hɪ ma aa baa dɪ ma sɪ kɪyɛsɪ kɪiyeli Wɪsɪ nala hɪ, dɪ ma kpa lanɲɪ lidɪɲɪ, ka dɪ ɲ tɪ na ko. Ɛɛ sɪ daga anɪ ma tɪ kyɛrɪ tɪyaɲ nɛ ma kɪyɛsɪ bɔnyɛ kɪna no, v bɪ kɪ ba fil ma rɛ ma yaa.

⁶ Wɪ hɪ ɲ aa kye dɪ ma gyɪma rɛ nyɛ: Dɪ ɪ rɛ doho kɪna mɔhɪ, ɪ mɛ aa kɔɲ kɪna mɔhɪ rɛ, amɛ dɪ ɪ doho kɪna yɔga, ɪ aa kɔɲ kɪna yɔga rɛ. ⁷ Nal bulɔɲ tɪya maga gɛɛ ɪ hakɪla aa daga ɪ dɪ ɪ tɪya. Nal bulɔɲ lɪ kɪna hɪ abee tɛɲfiyɛlɔv, aɲ ta lɛɲ dɪ v kɪ gɛɛ anɪ v yaa filɪ rɛ. Nal bulɔɲ maga dɪ v tɪya v tɪ kyɛrɪ tɪyaɲ nɛ, beewɪya nal hɪ aa tɪya abee tɛɲfiyɛlɔv, v tɪna rɛ Wɪsɪ kyo. ⁸ Wɪsɪ kaɲ dee rɛ v aa sɪ wuwo tɪya ma kɪɲ bulɔɲ ma aa kye. ɔ sɪ paalɪ tɪya ma kɪɲ bulɔɲ a baɲ gɛɛ ma aa kye saɲa bulɔɲ, dɪ ma kpa marɪ ma tɪ aɲ ha ka, a kpa kɪiyelii ma dɔɲtɪɲsɪ. ⁹ Ba saba Wɪsɪ tɛɲ tɪyaɲ nɛ a baa, “Wɪsɪ aa kpa kɪna kɪ tɪya nyaaba rɛ v bɔnyɛ tɪyaɲ. ɔ bɔnyɛ bee tɛɲ.”

¹⁰ Wɪsɪ rɛ aa tɪya nihuwobɪɲ kɪdoho v doho, a tɪya v kɪdiiliye mɛ, v di. Ɛɛwɪya, Wɪsɪ sɪ tɪya ma kɪɲ hɪ bulɔɲ ma aa kyɛɛ a lɛɲ dɪ kɪna hɪ ma aa kana marɪ yɔga, dɪ ma wuwo marɪ kɪ kɪiyeli nala hɪ aa bɪ kana welɪɲ. ¹¹ Wɪsɪ sɪ lɛɲ dɪ ma noɲ kɪ gyɔv ma wɪyaalɪ bulɔɲ tɪyaɲ, dɪ ma

wuwo kpa kina ki tiya nala abee bonye saɲa buloŋ. Eɛ si leŋ di nala yuga kyɔwali Wɔsi aŋgyɔwasɔ akuu ma bonye kina hu á aa si kaŋ mu tiya ba wiya. ¹² Kina no ma aa tiya nye, ɔ bi ki nu ma doŋtuŋsi Krisitabiisi hu kikyɛɛliya duŋ ne ba si na, ame eɛ me si leŋ di ba kyɔwali Wɔsi aŋgyɔwasɔ weliŋ. ¹³ Eɛ hu ma aa tiya kina hu daga Krisitabiisi hu iriŋ ma aa yaa re. Eɛwiya, nala hu aa laa kina hu si dannɔ Wɔsi abee gee hu ma aa tiŋ Krisita wiweliye hu ma aa laa di abee ma wɔtu buloŋ. Ba si buɔl dannɔ Wɔsi me abee bonye hu ma aa kana a leŋ ma beel-ba, abee ma Krisitabii-doŋtuŋsi hu buloŋ kaŋ kina hu ma aa kana a kpaa doɔmoŋ. ¹⁴ Ba si sula Wɔsi ki tiya ma abee ba tɔsi buloŋ, akuu bonye hu aa bi kaŋ magɔsi Wɔsi aa kaŋ daga ma wiya. ¹⁵ Ma leŋ di á dannɔ Wɔsi abee kyogɔtabal no ɔ aa kpaa tiya ma waasɔ wiya.

10

Pɔɔl daga anu ɔ kɔni yaa Yesu kpambiya re

¹ Miyaŋ Pɔɔl tu re aa sula ma wu no wiya. Ŋ aa kye di ŋ kpa bonye abee sifiyala re wu no tiyaŋ anu Krisita tu aa si kpa ɔ gee. Ma badɔmoŋ aa basɔ re anu di miyaŋ ne ko we ma lee, di ŋ aa ki gee solee, di ame di miyaŋ ko tuwo ma lee, ma aa baa di ŋ wiya haye re. ² Ŋ aa sul ma, di miyaŋ ne ko ko ma lee, ma ta fila ŋ di ŋ haye ma nyuu tiyaŋ. Beewiya ŋ gyɔma anu ŋ aa wuwo ŋ birɔmi kihaa re nala hu aa baa di doɔniya hakɔla re ŋ kaŋ ki yaa wiya hu ŋ aa yaa nyuu tiyaŋ. ³ Á we doɔniya tiyaŋ ne,

ame dɔniya hakɪla daa á kaŋ kɪ lɔga á lɔgɔ Krisita tɪŋu hu tɪyaŋ. ⁴ Dɔniya bayuwo kɪna daa á kaŋ kɪ lɔga á lɔgɔ, ame Wɪsɪ tɪ dee rɛ v kpa tɪya ma, a wuwo kpa yuwo kɪ di Sɪtaani leye hu buloŋ v aa kaŋ dee tɪyaŋ. ⁵ Á kpa Wɪsɪ dee no rɛ a yuwo di dagɪŋtɪ timma abee nyɔtaaduwo waasɪma hu buloŋ ba aa kaŋ tɔ di nala ta gyɪŋ Wɪsɪ, aŋ kaŋ nala hakɪllɪ bɪrɪmɪ ba kɪ tɪŋ Krisita kyɛrɪ. ⁶ Dɪ mamaa rɛ kɔnɪ aa tɪŋ Krisita nyɔwa welɪŋ, ɛɛ kɛ á mɛ sɪ yaa siri, a dɔgɪsɪ nala hu aa bee tɪŋ v nyɔwa.

⁷ Ma aa kpa wɪya gyambaa rɛ. Nal hu buloŋ aa kpa v tɪ anɪ v yaa Krisita nal lɛ, dɪ v tɪna rɛ marɪ sɔnnɪ welɪŋ na, v sɪ gyɪma anɪ á mɛ yaa Krisita nala rɛ. ⁸ Dɪ mɪyaŋ nɛ aa bigisi ŋ tɪ kɪŋkaŋ dee hu Wɪsɪ aa kpa tɪya ma wɪya mɛ, v bɪ yaa ŋ huɪsɪ, beewɪya Wɪsɪ kpa dee hu tɪya ma dɪ á kaŋ kɪ marɪ ma rɛ. D bɪ baa dɪ á kaŋ kɪ kyogi ma. ⁹ Ŋ bee kyɛ dɪ ma kɪ bɪnɪ anɪ ŋ sabɪ tenni kɪ tɪya ma dɪ ŋ kpa kambɪŋ we ma rɛ. ¹⁰ Beewɪya, nala badɔmɔŋ baa dɪ wɪya hu ŋ aa sabɪ tɪya ma aa deye rɛ, a hayɛ mɛ, dɪ ame dɪ ŋ tɪ ko we ma lee kɛ, dɪ ŋ aa kɪ sɔlɛɛ rɛ, ka ŋ wɪbasɪ mɛ bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ. ¹¹ D maga dɪ nala no tesi gyɪma rɛ anɪ wɪya hu á aa yaŋ we gama aŋ sabɪ tɪya ma, ba tɪ rɛ á sɪ yaa dɪ ámaa rɛ ko we ma lee mɛ. ¹² Á bɪ sɪ maakɪyɛ yɛŋŋi aŋ kpa á tɪ mɔ magɪsɪ nala hu aa bigisi ba tɪ. Nala no tɪ hakɪllɪ rɛ ba aa kpa a kɪ magɪsɪ ba wɪyaalɪya, a kpa ba tɪ kɪ magɪsɪ dɔmɔŋ. Ba yaa bambugo kɪŋkaŋ!

¹³ Ame á kɛ, á bɪ sɪ bigisi á tɪ a baŋ gɛɛ hu aa

maga. Á tu bigisii buloŋ ke we tuma hu Wɔsi aa kpaa tɔya ma moŋi tɔyaŋ ne. Wɔsi wɔya hu á aa ko basɔ tɔya ma me pee tuma no tɔyaŋ ne.

¹⁴ Ma yaŋ aa pee lee hu Wɔsi aa kerɔ tɔya ma dɔ á basɔ v wɔya tɔyaŋ nye, dɔ ámaa re ko basɔ Wɔsi wɔya tɔya ma, á bɔ gallɔ á moŋi, beewɔya ámaa re yaa nala hu aa laa sɔya ko basɔ Krisita wɔweliye hu tɔya ma. ¹⁵ Á bee bigisi á tu tuma hu nala badomɔŋ aa tuŋ gallɔ moŋi hu Wɔsi aa daga ma wɔya. Ame á bayɔyela re yaa dɔ ma laadii marɔ sɔŋ welɔŋ, dɔ tuma hu á aa tuŋ ma lee wuwo mu sɔya. Ame á ke sɔ tuma a kɔ maga gee hu Wɔsi aa daga ma. ¹⁶ Dɔ nye re ko yaa, á sɔ wuwo gallɔ mu leye badomɔŋ me a basɔ Wɔsi wɔweliye hu. Á bee kyɛ dɔ á laa nal kɔdɔŋ gyaanbiye, akuu v aa tuŋ tuma lee hu Wɔsi aa kpaa tɔya v wɔya. ¹⁷ Wɔsi teŋ tɔyaŋ ba baa,

“Dɔ nal buloŋ ne aa kyɛ dɔ v bigisi v tu, v tuna bigisi v tu wɔ hu á Tuna Krisita aa yaa tɔya v wɔya.”

¹⁸ Beewɔya, nal hu aa bigisi v tu daa ba kɔ kpa yohuŋ, ame nal hu Wɔsi aa bigisi re ba kɔ kpa yohuŋ.

11

Pɔɔl basɔ nala hu aa fugo baa ba yaa Yesu kpambɔsi wɔya

¹ ɔ aa sul ma dɔ ma kaŋ kenyiri beel-ŋ. Dɔ ma naa nu bambugi-wɔya re ŋ kɔ basɔ me, ma dɔ kenyiri aŋ gyegile nu. ² ɔ kyl ma wɔya re welɔŋ anu gee hu Wɔsi tu aa kyl ma wɔya.

Ŋ aa kyɛ dɪ ma laa Krisita dɔŋ di rɛ ma wu buloŋ tɪyaŋ, aŋ kɪ gyegili kyɛɛ hu v aa sɪ ko paa ma, anu hatoluu aa hoŋ gbala baal hu v aa kyɛ dɪ v yala dɔŋ gɛɛ, ba ko mu yala dɔmɔŋ, dɪ baal buloŋ bɪ gyɪma v. ³ Amɛ ŋ kyɪla rɛ anu ba sɪ mɔrɪ ma dɪ ma ta tɪŋ Krisita bee tɪdɪgɪ abee wɪtɪ, anu dɔŋ hu gyɪ aa kpaa dawarɪ a mɔrɪ Hawa gɛɛ. ⁴ Ma wɪya kana ŋ kambɪŋ nɛ, beewɪya ŋ naa ɛ hu ma aa kyaga nosi laa nala hu aa ko ma lee rɛ. Wɪya hu ba aa basɪ kɪ tɪya ma a mu kɪ tile Yesu Krisita tɪyaŋ, ba bee wɪya hu á aa basɪ tɪya ma bɪ yaa kɪdɪgɪ, ka ma aa laa ba di. Wɪsɪ Wɪyesi Welii hu v aa tɪŋ á tɪyaŋ a kpa tɪya ma, v daa nala no baa dɪ ba sɪ kpa tɪya ma, ka ma laa ba di. Wɪya hu ba aa basɪ kɪ tɪya ma, ba bee Wɪsɪ Wɪweliye hu á aa laa sɪya basɪ tɪya ma bɪ yaa kɪdɪgɪ, ka ma laa ba di. ⁵ Ŋ gyɪma anu nala hu kpaa ba tɪ anu ba yaa Yesu kpambɪsɪ rɛ, a kɪ daga anu ba aa rɛ tee nal buloŋ, amɛ ŋ liise nu ba mɛ bɪ kpɪya ŋ muhu mɛ. ⁶ Kapuwo dɪ mɪyaŋ nɛ bɪ gyɪŋ wɪya basɪ mɛ, ka v bɪ kɪ nu ŋ bɪ gyɪ wɪ hu ŋ aa basɪ. Á kyaasɪ basɪ wɪya no buloŋ polli tɪya ma rɛ wɪ kɛ buloŋ tɪyaŋ abee lee kɛ buloŋ tɪyaŋ.

⁷ Saŋa hu ŋ aa ko ma lee, ŋ kana ŋ tɪ huwɔlɪ rɛ a kpa ma yohuŋ, abee ŋ aa basɪ Wɪsɪ Wɪweliye hu tɪya ma aŋ bɪ laa kɪŋ buloŋ. Ŋ aa yaa nyɛ, ŋ yaa wɪbɔŋ nɛ koo? ⁸ Saŋa hu ŋ fa aa we ma lee, a kɪ tɔma, lɪdɔŋsɪ Krisitabiisi rɛ gyɪ aa tɪya ŋ molbiye, ŋ wuwo kɪ tɔŋ ŋ tɔma. Ŋ aa wuwo dɪ ŋ baa ŋ fastɪ ba rɛ dɪ ŋ wuwo pɛ ma. ⁹ Saŋa hu ŋ gyɪ aa we ma lee, ŋ gyɪ aa kyɛ kyiyelii abee molbii muhu rɛ, amɛ

η γυι bi kpaa γεε nyan ma kidigi bulon. Á nimmabaliya hu gyi aa lu Masidooniya paaluu ko re gyi tiya η kina hu bulon η aa kye. Ŋ gyi bi kpaa η kikyeliya wiya nu ma. Eε me re η bi si maakiye kpa η wu bulon nu ma. ¹⁰ Krisita nyuniη, wutu re η ki basi η aa baa di nal bulon tuwo Akaaya paaluu bulon tiyan υ aa si wuwo baa di η ta bigisi η tu wu no wiya. ¹¹ Bee re tuj η baa η bee kye di η kpa η wiya nu ma? Ma buna anu η aa bi kyo ma re tuj koo? Aayi, Wuusi tu gyima anu η kyo ma re.

¹² Ŋ aa tuj η tuma aη bee laa tuno bulon ma lee nye, η si kaη γεε ki mu denɗen. Beewiya, η bee kye di nala hu aa nyiya wiya baa di ba yaa Yesu kpambisi re ko na wu doη, a ki daga ba tu anu ηmandigi re á beel-ba kpa á ki tuj á tuma. ¹³ Nala no aa muri nala re anu ba yaa Krisita kpambisi re. Ba aa muri nala re ba tuma tiyan, aη aa fugo kaη ba tu yaa γεε anu ba yaa Krisita kpambisi re. ¹⁴ U γεε yan bi yaa wikperii, beewiya Sitaani me gba aa wuwo fugo kaη υ tu yaa γεε anu υ aa yaa malika re. ¹⁵ Eewiya, di Sitaani tujtonna me re fugo kaη ba tu yaa γεε anu nala aa kaη tɨpuluη, υ me bi yaa wikperii. Ba tenii bulon, ba tu piwasiya re si bil ba nyuusi.

Pɔɔl bigisi υ tu towara hu υ aa na wiya

¹⁶ Ma leη di η bil basi tiya ma anu nal bulon ta buna anu η yaa bambugi re. Ame di mamaa re aa kye di ma kpa η anu η yaa bambugi me, υ maga re. Doη ne η si wuwo bigisi η tu muhu tulu. ¹⁷ Ŋ aa bigisi η tu nye, Yesu Krisita nyɔwa daa η ki tija γεε. Ŋ gyima anu

buwa yaga η ne di ba kpu. Nuduworiborisi me η aa gyowa ba kyogi nu tyan, υ yaa naansunyowa buto re. Kyee kidigi me, η paali we nu tyan gee re a lu kyikyowala a kan ki mu υ sigballiya me kyikyowala, a ki luga di η lu. ²⁶ η ηmangyamaa no bulon valu tyan, η naa towara re weliη fuwoni kyolii tyan, ka gaala me dogisi η kɛkan. η donɛnsi Gyuuma abee nala hu aa bi yaa Gyuuma me bulon dogisi η ne kɛkan. A lu gee hal tyan, η naa towara re pogisi abee tobala abee fuwobala bulon tyan me. Nala aa fugo baa ba yaa Krisitabiisi me dogisi η ne kɛkan. ²⁷ η tuma re kɛkan, a lolɔ weliη. Kyeye badomɔη η aa bara doo re. η gyɛη kɛ hu ba aa yɛri losi bee nunyowasi re. Sana kidigi η aa paali bi kan kidiili bulon η aa si di. Waal kpu η ne weliη, akuu η aa bi naa diya η aa si gyɛ, koo gal η aa si kpa to η teη wɛya. ²⁸ η bee kye di η bil basi wikaaliya hu ke, ame kyee ke bulon wɛ hu aa kyɛla η ne yaa Krisitabiisi hu aa we lee bulon tyan wɛya. ²⁹ Di η Krisitabii-donɛtuna re ko kan gyon, υ aa ku gee re anu η me kan gyon. Di nal ko yaa wɛbɔη me, η tiya aa kyogi re kɛkan.

³⁰ Di miyan ne si bigisi η tu me, wɛya hu aa yaa η gyomo re η si ki basi. ³¹ Wɛsi aa yaa á Tina Yesu Kuwo gyɛma anu η bee nyɛya wɛya. D feη si na bigisii denɛη. ³² Sana hu η gyɛ aa we Damaasiku tyan, nihiyawo hu gyɛ aa laa Kuwori Arita naasi siη don paalɔ tyan gyɛ sii ta nala re di ba mu siη bee hu paganyɔbal hu tyan, a pɔ kana η. ³³ Ame η Krisitabii-donɛnsi hu gyɛ kpa η a we simbiye tyan ne, a kpa η

tɔŋ tokoro ta gyee hu hal tɔyan ŋ tuu sommm,
a sii fá nyɔɔɔɔ, ba kye ŋ lolɔ.

12

Wuɔɔ leŋ Pɔɔl na wɔya anu duwoso tɔyan

¹ D maga dɔ ŋ bigisi ŋ tu rɛ, amɛ ŋ gyɔma anu ŋ tu bigisii no bɔ kan tɔnɔ bulon. Amɛ ŋ ha sɔ bigisi ŋ tu a basɔ wɔya hu á Tuna Krisita aa leŋ ŋ na anu duwoso tɔyan, abee wɔya v aa kpaa daga ŋ. ² Ŋ gyɔn baal kɔɔɔɔ aa laa Krisita wɔya dɔ rɛ. D bɔsɔ fi abee banaa rɛ nye Wuɔɔ gyɔ aa kpaa v gyɔn Wuɔɔbee. Amɛ ŋ bɔ gyɔma dɔ v kɔnɔ gyɔ muɔ Wuɔɔbee rɛ koo dɔ v gyɔ aa duwosi rɛ. Wuɔɔ dɔn nɛ gyɔma. ³ Ŋ gyɔma anu Wuɔɔ gyɔ kpaa baal no kan gyɔn Wuɔɔbee rɛ. Amɛ ŋ bɔ gyɔma dɔ v kɔnɔ gyɔ muɔ wuɔɔbee rɛ koo dɔ v gyɔ aa duwosi rɛ. Wuɔɔ dɔn nɛ gyɔma. ⁴ Wɔya hu v gyɔ aa nu don, nihuwobiŋ nyɔwa bɔ sɔ wuwo basɔ ba. D paalɔ bɔ maga dɔ ba basɔ ba mɛ gba. ⁵ Eɛwɔya, ŋ sɔ bigisi ŋ tu baal no iriŋ wɔya. Amɛ ŋ tu bɔ sɔ wuwo bigisi ŋ tu. Ka dɔ mɔyan nɛ sɔ bigisi ŋ tu mɛ, wɔya hu aa yaa ŋ gyomo wɔya rɛ ŋ sɔ kɔ bigisi ŋ tu. ⁶ Dɔ mɔyan nɛ fa aa kye dɔ ŋ bigisi ŋ tu mɛ, ŋ aa wuwo dɔ ŋ bigisi rɛ, beewɔya ŋ bɔ sɔ kɔ yaa bambugi wɔya, wɔtu hu rɛ ŋ sɔ kɔ basɔ. Amɛ ŋ bɔ sɔ laa nyɔwa bigisi ŋ tu wɔya hu Wuɔɔ aa kpaa daga ŋ wɔya, beewɔya ŋ bee kye dɔ nala kpa ŋ yohun ban gɛɛ aa maga, akuu wɔya hu ŋ aa yaa, koo wɔya hu ŋ aa basɔ wɔya. ⁷ Wɔkperiye hu bulon Wuɔɔ aa kpaa daga ŋ, ba fa sɔ wuwo leŋ dɔ ŋ kɔ daga ŋ tu. Amɛ Wuɔɔ aa bee kye dɔ ŋ kɔ daga ŋ tu wɔya, v kpaa tenɔma badɔmɔn nɛ we ŋ tɔyan,

υ κι wu ɠɛɛ anu sɔri ba kpa ki kyɔɔɔ η. Sɔri no kyɔɔɔ ki ɠɛɛ re anu Sitaani re taa υ tɪɲdaal di υ ko ki we η tɔwara tɪyan, di η ta wuwo na ηmanu a daga η tu. ⁸ Ɔ sula á Tɪna Yesu Krisita naansunyɔwa buto re, anu υ lu tɔwara no η tɪyan. ⁹ Ɔɛ re υ basi tɪya η a baa, “Bonye hu η aa kana beel-ι maga re. Ɔ gyomo tɪyan ne ι si na η dee mɔɔɔ.” Ɔɛ wɪya η teɲ fɪyela re kɪɲkan η aa kan gyomo wɪya. Ɔ aa si bigisi η tu η gyomo wɪya re, di ɠɛɛ leɲ di Krisita dee we η tɪyan. ¹⁰ Ɔɛ wɪya Krisita nyuniɲ, η teɲ fɪyela re η gyomo wɪya. Di ba aa tɔɔsi η, koo di η aa na tɔwara, koo di ba aa dɔɔɔsi η, koo di wɪya re aa gyɔɔ η maga ɠɛɛ buloɲ mɛ, Krisita wɪya, ka η kɛ sɪya tuwo, beewɪya η gyomo tɪyan ne η aa na Krisita dee η tɪyan.

KorinȚi timma wɪya kyil Pɔɔɔ

¹¹ Ɔ aa yaa wɪya anu bambugi re, amɛ mamaa re kan ba buloɲ ko. Mamaa re fa maga di ma daga anu η yaa nal le. Di miyan ne yan kyo η bi yaa nal mɛ, amɛ nala hu aa kan ba tu ki yɪri Yesu kpambisi hu mɛ bi kpɪya η. ¹² Wuɔsi leɲ η yaa wɪmagɪla abee wɪkperiye abee wɪgyamaa re ma tɪyan abee kenyiri. Wɪya no buloɲ daga anu η kɔni yaa Krisita kpambɪya tu re. ¹³ Wɪbee re daga anu η yaa wu kidɪɔ tɪya ma Krisitabii-dɔɲtɪɲsi re an η bi yaa υ tɪya ma kɛ? Koo η aa bi leɲ ma kyiyeli η bee molbiye hu re tɪɲ ma ki basi nyɛ. Di ɠɛɛ re ko tɪɲ, η aa sul ma, ma kpa kyɛ η.

¹⁴ Ɔ buto re nyɛ η aa kyɛ di η ko na ma. Di miyan ne ko ko, η bi si ki kyɛ di η kpa η wɪkyɛɛɪya nu ma. Ma kɪna daa η ki kyɛ. Ma

tu re η ki kye, beewiya biisi daa si kye kina ki biη ba kuwoma bee ba numma. Ame biisi kuwoma bee ba numma re maga di ba kye kina ki biη ba biisi. ¹⁵ Ma wiya, η paali kyo di η kpa kiη buloη η aa kana re abee η dee buloη a tuma tiya ma. Iη yanη aa kyo ma kiηkanη nye, ma me fa maga di ma me kyo η gee tu re. ¹⁶ Ma tu gyuma anu η aa ko ma lee, η bee doη ma kina wiya. Ame nala badomōη si baa di dawari re η kpa a muri laa ma kina. ¹⁷ Nala hu η gyi aa tuma ma lee, η gyi tiη ba di ba ko muri ma laa ma kina re? ¹⁸ Miyanη ne gyi tiη Titusi bee á nunabiye kidigi di ba ko ma lee. Titusi gyi aa ko ma lee, υ fast ma kiη ne? Wu ke buloη á aa yaa tiyanη, á bee Titusi nyowa yaa kidigi re. Á buloη aa tiη ηmanđigi re.

¹⁹ Wiya no buloη á aa basi, kapuwo ma si buuni anu á basi gee di á laa á tu ma lee re. Ee daa. Ame ee hu Krisita aa si ki kye di á basi wiya Wusi siya tiyanη, ee re á ki basi gee. Iη kyan̄si, á aa yaa wiya no buloη di á wuwo pe ma tiyanη ne di ma siη weliη wiya hu ma aa laa di tiyanη. ²⁰ Iη kyila re ma wiya! Di ι bi pōō, ee hu η aa si ki kye di η ko na di ma kiya, ee daa ma si ki. Ma me si na di η me bi ki gee ma aa kyo. Iη beηkyesi aa kpa re anu di miyanη ne ko ko, η si na ma di ma aa kaa kaasi, a kan̄ tih̄lli, a ki na baan̄ domōη nyuu tiyanη, a ki yaa ma duηυ wiya, a ki kyogi domōη fene, a ki gaa domōη hala, a kan̄ siduwo, a kan̄ taawee bee domōη. ²¹ Witu, η kyila re anu di miyanη ne bil ko ma lee, Wusi bil si leη di husi kana η ma wiya. Iη tiya si kyogi kiηkan̄ di η wu akuu ma

badomɔŋ ha aa bi biruma lu ba wibomɔ tɔyaŋ wɔya. Ɔ kyila anu nala yɔga ha we ma tɔyaŋ a ki yaa bisin wɔya, a ki yaa wilaama, a gollu ki sonni.

13

Pɔɔl bil basɔ wɔya kyagɔli Koriŋti timma

¹ Ɔ buto re nye ɔ aa ko di ɔ na ma. Ma liisi wu hu ba aa saba Wuɔɔ teŋ tɔyaŋ a baa “Di nal kidigi bulon bee v doŋtuna re kaŋ wu di ma ki kye di ma di wu hu sariya, v maga di ma kye danɔya timma balɔya koo boto re.” ² Ɔ gyi aa ko ma lee liya tɔna hu tɔyaŋ, ɔ gyi korɔɔ nala hu aa yaa wibomɔ abee ma nikaaliya hu bulon digina re. Nye ke ɔ tuwo ma lee, ame ɔ bil si korɔɔ ma digina anu di miyaŋ ne ko ko, ɔ bi si leŋ nal kidigi bulon aa yaa wibon ta. ³ Wu hu ma aa kye di ma na a gyuma anu Krisita tɔŋa ɔ tɔyaŋ ne a ki basɔ wɔya, ma si na v. Ma si na me anu v kaŋ dee re ma lee, a wuwo ma wu bulon tɔyaŋ. ⁴ Witu re, ba kpaasi v mal daagaru tɔyaŋ ne anu v fa bi kaŋ dee. Ame Wuɔɔ dee tɔyaŋ v siye re a kaŋ mɔbol. Á me bi kaŋ dee anu v fa aa bi kaŋ dee gee, ame á aa we Krisita tɔyaŋ wɔya, a me kaŋ Wuɔɔ dee re. Dee no re á kpa a tuma ki tɔya ma gee.

⁵ Ma den ma tuma welin na, a pe sonni ma tu me, a na di ma sin welin wu hu ma aa laa di tɔyaŋ koo di ma bi sin welin. Ma bi gyuma nu Yesu Krisita we ma tɔyaŋ ne? Di maa re bi gyuma anu v we ma tɔyaŋ, ee ke ma tele re. ⁶ Ɔ laa di anu ma si gyuma anu á ke bi tele. ⁷ Á sula Wuɔɔ ki tɔya ma re di ma ta yaa wu bulon

kyogi. D bi ku anu á aa kye di á daga anu á ke aa yaa weliŋ ne, ame á aa kye di ma wuwo ki yaa wiya aa kpaa ŋmanu re, haali di u re ku nu á tele me, ⁸ beewiya á bi si wuwo lu witu hu hal. Á siŋ witu hu tiyaŋ ne saŋa buloŋ. ⁹ Di á tuma re bi sina, ka di ma ke siŋ weliŋ ma laadii tiyaŋ, á aa ki gyowosi re ee wiya. Wu hu á aa sula Wusi ki kye re nye, di ma kpa ma gyogibomo hu ta aŋ tulu. ¹⁰ Eewiya re tiŋ ŋ we gama aŋ sabi wiya no ki tiya ma. Beewiya di miyaŋ ne ko ko ma lee, ŋ bee kye di ŋ haye ma nyuu tiyaŋ akuu dee hu á Tina Wusi aa kpaa tiya ŋ ma nyuu tiyaŋ wiya. Wusi kpaa dee hu tiya ŋ ma nyuu tiyaŋ di ŋ kaŋ pe ma re di ma laadii mari siŋ weliŋ. D bi baa di ŋ kaŋ ko turi ma lo.

¹¹ Ŋ naabaluya, ŋ teŋ hu litenii re nye. Wusi si leŋ di ma hoŋ weliŋ. Ma kpa ma gyogibomo hu ta, aŋ tulu. Ma gyegili nu wu hu ŋ aa basa tiya ma weliŋ. Ma kaŋ nyuduŋi, a soma abee domoŋ. Di mamaa re kaŋ gee, á Tina Wusi aa kyo nala wiya, a ki tiya ba laaŋfiya si we ma lee. ¹² Ma ki kyuwali domoŋ abee kyori. ¹³ Wusi nala hu buloŋ aa we daha aa kyuwali ma.

¹⁴ Wusi si leŋ di á Tina Yesu Krisita bonye we ma buloŋ lee, di á Kuwo Wusi kyori me we ma buloŋ lee, ka di Wusi Wiyesi Welii hu leŋ di ma buloŋ kaŋ nyuduŋi. Amu.

Wusu Nyɔɔfalu Ten
New Testament in Sisaala-Paasaal (Ghana)

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Paasaal)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 11 Jul 2022

5ad2e8f3-51a3-50fb-a466-cbfb371c3947